

ДЕМОКРАТИЈА КРОЗ ОБРАЗОВАЊЕ У СРБИЈИ И РЕГИОНУ
Регионална конференција у организацији Института
за педагошка истраживања и Савета Европе

*Јелена Павловић** и *Владимир Циновић*
Институт за педагошка истраживања, Београд

Претходна година проглашена је од стране Савета Европе за *Европску годину грађанског друштва кроз образовање*. Циљ те акције био је указивање на значај образовања за развој активног грађанства, с обзиром да демократизација друштва и неговање демократске културе не спадају само у домен права и политике, већ је реч о циљевима који прожимају друштво у целини.

»Година« представља завршницу осмогодишњег рада Савета Европе у области образовања за демократско грађанство, а обележена је кроз низ манифестација широм Европе. Завршница »Године« поклапа се са завршницом четворогодишњег пројекта Института за педагошка истраживања под називом *Васпитање и образовање за изазове демократског друштва*. Резултат рада на овом пројекту представља низ монографија у издању Института: *Изазови демократије и школа* (Аврамовић и Максидић, 2002), *Верска настава и грађанско васпитање у школама у Србији* (Јоксимовић, 2003), *Уважавање различитости и образовање* (Шефер, Максидић и Јоксимовић, 2003), *Социјално понашање ученика* (Крњајић, 2004), *Васпитање младих за демократију* (Јоксимовић, 2005). Током протеклих година у оквиру истог пројекта организовано је и неколико скупова: *Ка новој школи* (2001), *Интеркултурално и религијско образовање у Србији* (2001), *Грађанско образовање у Србији* (2002), *Знање и курикулум* (2003), *Промене у школском курикулуму и квалитет образовања* (2004).

Тачку конвергенције рада на пројекту Института за педагошка истраживања и обележавања Европске године грађанског друштва кроз

* E-mail: pavlovich.jelena@gmail.com

образовање у нашој земљи представљала је регионална конференција *Демократија кроз образовање у Србији и региону* која је одржана у децембру 2005. године у организацији Института за педагошка истраживања, а под покровитељством Савета Европе.

По речима др Миросаве Ђуришић-Бојановић, председнице програмског одбора, конференција је имала за циљ разматрање искустава, проблема и перспектива у области образовања за демократију у земљи и региону, а др Славица Максић, директор Института за педагошка истраживања, упознала је учеснике са резултатима рада на пројекту »Васпитање и образовање за изазове демократског друштва«. Представници Савета Европе представили су основне идеје, циљеве, стратегије и ефекте досадашње примене пројекта *Образовање за демократско грађанство* (EDC). Покренут још 1997. године као истраживачки пројекат с циљем дефинисања основних појмова у области, пројекат је до сада прошао кроз две фазе током којих су артикулисана основна начела образовања за демократско грађанство, а успостављена је и мрежа EDC координатора као посредника између политике и праксе (едукативне, правне и др.). Трећа фаза пројекта требало би да почне током 2006. године године, с циљем продужетка и јачања политике и имплементације образовања за демократско грађанство. Посебна пажња биће посвећена друштвеној кохезији, инклузији, поштовању људских права, демократском управљању образовним институцијама, као и јачању капацитета за обуку наставника.

Посебна пажња посвећена је смештању области образовања за демократију у контекст образовног система као целине. Међу учесницима је успостављен консенсус да се демократизација школе не остварује само кроз посебне предмете, већ да је реч о процесу који захвата више нивоа. Истакнуте су препреке и могућности образовања за демократију на нивоу друштва, образовног система и појединца. Образовање за демократију које се за сада реализује парцијално, по речима др Миросаве Ђуришић-Бојановић, не може задовољити критеријуме ефективности и ефикасности у образовању, већ је неопходно концептуализовати интегрални курикуларни приступ образовању за демократију. Значај развоја демократске личности и моралног васпитања за компетентно и одговорно учешће младих у одлучивању истакла је др Снежана Јоксимовић. У расправи је преовладало мишљење да друштвене и политичке препреке и проблеми, као контекст у коме се спроводи демократизација, не могу »заобићи« школу. Они значајно утичу на преображај школе, која треба да припреми младе за живот у демократији.

Највећи део конференције био је посвећен излагању пројеката усмерених на демократизацију образовног система. Пројекте које подржава Министарство просвете и спорта Републике Србије представила је мр Снежана Вуковић, саветник за стратегију, развој и демократизацију образовања. Међу тим пројектима поменути су и пројекти усмерени на унапређење образовања националних мањина: »Суочавање са прошлошћу« и »Етноисторијски водич кроз Србију«. Посебну пажњу је привукло увођење изборног наставног предмета за VII разред основне школе под називом »Пројекат Грађанин«, који за циљ има учење принципима живота, понашања и рада у савременом грађанском друштву. На конференцији није пропуштена прилика да се спомену темељи демократизације образовања који су постављени још 2001. године. Представници Завода за унапређивање образовања и васпитања упознали су учеснике са историјатом увођења предмета *грађанско васпитање*, којим се до 2005. године бавило Одељење за демократизацију образовања при Министарству просвете и спорта Републике Србије, а које је сада у надлежности новооснованог Завода за унапређивање образовања и васпитања.

Представници Грађанских иницијатива, једне од најактивнијих невладиних организација у области образовања за демократију још од 1997. године, упознали су учеснике са садржајем предмета »Пројекат Грађанин«, који су конципирани тако да ученицима омогуће слободу изражавања мишљења и ставова, унапређивање вештина комуникације, развијање способности критичког мишљења, аргументовања, одговорног одлучивања, и нарочито, делања.

На конференцији је представљен и пројекат »Образовање за друштвену правду« посвећен проблемима дискриминације и опресије. Питање родне равноправности, као важног индикатора демократичности заједнице и образовног система, такође је отворено, уз навођење да се у претходном петогодишњем периоду повећао број девојака које су стекле средње, више и високо образовање, али да мушкарци и даље значајно предњаче у броју магистара и доктора наука. Корак у правцу укључења тематике родне равноправности у школски систем у Србији представљају и активности »Школе за равноправност«, коју је покренуо Центар за женске студије и истраживања рода.

Учесници из региона представили су проблеме и актуелно стање у области образовања за демократију у својим земљама. Посебно су истакли активности невладиних организација у спровођењу програма припреме младих за живот у демократском друштву. Представник Форума

за слободу одгоја из Хрватске презентовао је програм *Право у свакодневици* и приказао најзначајније резултате његове примене. Овај програм, усмерен на охрабривање младих да постану активни грађани кроз развијање практичних знања о праву и правном систему, стицање вештина критичког мишљења и ненасилног решавања проблема, постао је од 2002/2003. године изборни предмет у основној школи. Утисак је да се са највећим друштвеним проблемима и препрекама суочава образовни систем у Босни и Херцеговини. Изражена национална подељеност, као што нас је упознала представница Центра за образовне иницијативе »Step by Step«, манифестује се у постојању тринаест министарстава за образовање и »две школе под истим кровом«. Учесници конференције имали су прилику да се упознају и са стањем образовања за демократију и у Црној Гори, Македонији и Словенији. Поред разлика, присутни су и слични проблеми у спровођењу демократизације образовног система.

Завршницу конференције чиниле су три радионице посвећене изради регионалног, националног и локалног пројекта у области образовања за демократију и грађанско друштво. Препоруке изведене из овог дела конференције усмерене су пре свега на унапређивање рада кроз размену искустава и умрежавање у региону, и то кроз организовање конгреса и конференција, стварање електронске брзе идеја и пројеката, доступност материјала. Најзначајнија очекивања тичу се постизања јасних критеријума и стандарда квалитета, као и усаглашене методологије праћења и евалуације демократских промена у школи. На националном нивоу, формулисани су циљеви будућих пројеката: унапређење програма и рада наставника, дефинисање стратегије развоја образовања за демократију и постављање стандарда квалитета рада наставника и »тренера«, као и боља сарадња свих актера и подршка локалне заједнице. Један од предлога учесника радионице јесте и да се презентације радова са конференције учине доступним широј јавности путем сајта Института за педагошка истраживања.

Демократизација образовања представља стратешки циљ друштва у транзицији. Реформисано школство треба да задовољи плуралитет интереса, очекивања и вредности у нашем друштву. Стога је ова конференција, окупљањем релевантних актера и разменом идеја и пракси, пружила значајан допринос дијалогу о демократизацији образовања у нашој земљи и региону. Бављење теоријским и практичним проблемима образовања за демократију остаће и надаље један од приоритета Института за педагошка истраживања.